

Segâh Saz Semâisi

Ney

Neyzen **Osman Dede**

Usûlü : **Aksak Semâî** [10 / 8]

1 . H a n e / (Hane-i Evvel) / (Serhane)

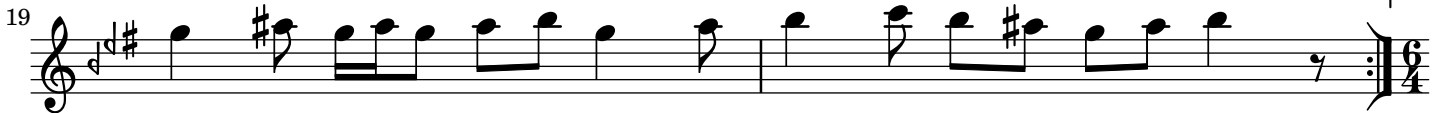
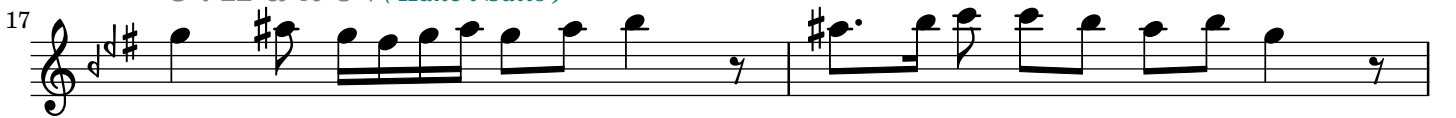

T e s l i m / (Mülâzeme) // 2 . H â n e / (Hâne-i Sâni)

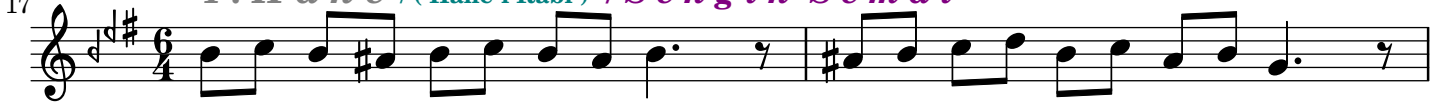

S O N / (Temmet)

3 3 . H a n e / (Hane-i Salis)

3 4 . H â n e / (Hâne-i Râbi) / S e n g i n S e m â î

Nâyi

Osman Dede

İstanbul'un Vefa semtinde dünyaya geldi. Süleymaniye Dârüşşifâsı başhademelerinden Hacı İbrâhim Efendi'nin oğludur. Hüseyin Ayvansarayî ve Hüseyin Vassâf'ın Gelibolulu olduğunu, küçük yaşlarda öğrenim için İstanbul'a geldiğini söylüyorsa da (Vefeyât, vr. 27b; Seftne, V, 175) bütün tezkiirelerde ve diğer kaynaklarda İstanbul'da doğduğu kaydedilmektedir. Çocukluğundan itibaren tasavvuf, edebiyat ve müsikeye ilgi duyan Osman Dede, genç yaşlarında Galata Mevlevihânesi şeyhi Mesnevîhan Gavsî Ahmed Dede'ye intisap etti. Nefeszâde Seyyid İsmâil Efendi'den hüsn-i hat meşketti. Ta'lik yazısını ve Farsça'yı Gavsî Ahmed Dede'den öğrendi; edebiyat ve müsikeye bilgilerinin yanı sıra ilk ney derslerini de ondan aldı. Neyzenlik yolunda hızla ilerlediği dönemde Gavsî Ahmed Dede bir gün Seyyid Halil Ruhâvî adlı misafiriyle sohbet ederken misafiri ney dinlemeyi arzu etmiş, ancak neyzenlerin hiçbiri o sırada mevlevihânedeyken bulunmadığından Derviş Osman'dan ney üflemesi istenmiş, Seyyid Halil Efendi'nin onu çok beğenip dergâhın neyzenbaşısı olması için Gavsî Ahmed Dede'ye ricada bulunması üzerine 1091 (1680) yılında neyzenbaşılık görevine başlamıştır. Şeyhinin kızı Hatice Hanım'la evlenen Osman Dede, neyzenbaşılığı döneminde bestekârlık ve müsikeye nazariyatı konusunda da ileri bir seviyeye ulaştı. Gavsî Ahmed Dede'nin ölümünün (1109/1697) ardından Galata Mevlevihânesi meşihatına tayin edildi. Şeyhlik döneminin önemli bir kısmı devlet erkânının ilim, sanat, edebiyat ve müsikeye yakın ilgi duyduğu Lâle Devri'ne rastlar. III. Ahmed ve Sadrazam Damad İbrâhim Paşa'nın teşvik ve himayesini gören Osman Dede otuz üç yıl bu görevi sürdürdükten sonra vefat etti ve Gavsî Ahmed Dede'nin mevlevihânenin avlusundaki türbesine defnedildi (zamanla türbe yıkılmış, 1944 yılında Maarif Vekili Hasan Ali Yücel günümüzdeki mezar taşını diktirmiştir). Vefatına, "Osman Dede göçtü ola sırrı bâkî" (Seyyid Vehbi); "Değiştî devr-i bâkî ile fânîyi Dede Osman" (Tâhirülmevlevî); "Adne gitti asr kutbu Mevlûi Osman Dede" (Nazîr) mısraları tarih düştürülmüştür. Osman Dede'nin Sırrı Abdülbâkî adlı bir oğluyla Saîde adlı bir kızı olmuş, oğlu onun ölümünden sonra Galata Mevlevihânesi postnişinliğine tayin edilmiştir. Yukarıdaki ilk iki tarih mısraında Sırrı Abdülbâkî Dede'nin postnişinliğine de işaret edilmektedir. Osman Dede'nin kızı Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Kütahyalı Seyyid Ebûbekir Dede ile evlenmiştir. Bu mevlevihânedeyken şeyhlik yapan ve her biri tanınmış birer müsiğinâs olan Ali Nutkî, Abdülbâkî Nâsir ve Abdürrahim Kûnhî dedeler Osman Dede'nin kızının çocuklarıdır.

Osman Dede neydeki üstün yeteneği sebebiyle "Kutbünnâyî" diye tanınır. Kendi adıyla anılan nota sistemini bulan Osman Dede aynı zamanda önemli bir bestekâr ve müsikeye nazariyatçıdır. Sâkıb Dede, onun yeni duyduğu bir nağmeyi kendine has işaretlerle kolayca notaya aldığını ve hemen icra ettiğini söyler. Osman Dede'nin üstün bir nota tesbit edebilme kabiliyeti olduğu, bir defa dinlediği kârı, nakış besteyi noksansız olarak kendi notasıyla kaydettiği, tiz ve pes nağmeleri hatasız yazıp okuduğu kaynaklarda belirtilmektedir (Sâlim, s. 637). Nâyi Osman Dede meşhur mi'râciyyesinin yanı sıra rast, uşşak, cârgâh ve hicaz makamlarından dört Mevlevî âyini, segâh, dügâh, sabâ, hüseyî ve irak makamlarından dört tevşîh, dügâh ve hüseyî iki ilâhî, bir hüseyî nakış yürük semâi, yirmi sekiz peşrev, yirmi beş saz semâisi bestelemiştir. Bazı peşrevlere isim koyması ona has bir özelliktir. Meselâ bir gül bahçesinden etkilenecek bestelediği rast peşrevine "gül devri", mevlevihânenin bostanında açan kabak çiçeklerinin zarafetinden aldığı zevkle bestelediği segâh peşrevine "kabak peşrevi" adını vermiştir. Osman Dede, dostu Halvetî-Şâbânî şeyhi Mehmed Nasûhî Efendi'nin ricası üzerine güftesini yazıp bestelediği mi'râciyyeyi ilk defa Üsküdar Doğançılar'daki Nasûhî Dergâhı'nda icra etmiş, daha sonra eserin mi'râc kandillerinde tekkelerde okunması bir gelenek halini almıştır (geniş bilgi için bk. MİRÂCIYYE).

Eserleri. 1. Rabt-ı Ta'birât-ı Müsiki. Osman Dede 276 beyitten meydana gelen bu Farsça eseri, dostlarının kendisinden yanlış kullanılan müsikeye tabirlerinin doğrularını gösteren bir eser yazmasını istemeleri üzerine kaleme aldığını söyler. Eserde dua ve sebeb-i tel'if niteliğindeki beyitlerden sonra kâinatın "kün" emriyle ortaya çıktığı, Allah'ın gökleri yıldızlar, ay ve güneşle, yeryüzünü insanla süslediği, insana bahşettiği beş duyu içinde en değerlisinin işitme duyusu olduğu belirtilerek sesin önemi çeşitli benzetmelerle vurgulanmış, ardından makam, şube ve terkipler konusu ele alınmış, bunlar arasındaki farklılıklar tesbit edilmiştir. Nâyi Osman Dede'ye göre on iki aslî makam, yirmi dört şube ve kırk dört terkip vardır. Daha sonra sesler, aralıklar ve perdeler konusunda bilgi verilmiştir. Müsikeye dair bir mesnevi hikâyesiyse sona eren eser Fares Hariri ve Onur Akdoğan tarafından yayımlanmıştır (Nâyi Osman Dede ve Rabt-ı Tabirât-ı Müsiki, İzmir 1992). 2. Nota-in Tûrkî. Osman Dede'nin kendi bulduğu nota sistemiyle yazdığı altmış beş peşrevle birkaç semâinin notalarını içeren 100 yapraklık bir defterdir. Kitâb-ı Edvâr diye de anılan defterin ilk yaprağında Osman Dede'nin "Derviş Osman el-Mevlevî" şeklindeki imzası yer almaktadır. Yenikapı Mevlevihânesi'nde iki nüshası bulunduğu söylenen bu defterlerden biri mevlevihânedeyken yağında kaybolmuş, kurtarılan diğer nüshası Rauf Yektâ Bey'in eline geçmiş, ondan torunu Yavuz Yektâ'ya intikal etmiştir. Nota yazımında Türk müsikisinin temel ses sistemindeki perdeler için otuz üç harf kullanan Osman Dede'nin nota sisteminin Kantemiroğlu'nun düzenlediği notaya benzediği kaydedilmektedir. Bu sistemin özellikleri Eugenia Popescu-Judets tarafından tanıtılmış ve defterde notaları yer alan eserlerin adları verilmiştir (Türk Müsiki Kültürünün Anlamları, s. 38-39). 3. Ravzatü'l-i'câz fi'-mu'cizâtü'l-mümtâz. 1170 beyitten oluşan mesnevi tarzındaki eserde peygamberlerin mücizeleri anlatılmaktadır. Eser üzerinde Müjân Çakır tarafından bir doktora tezi hazırlanmıştır (bk. bibl.). Bunun dışında Osman Dede'nin tezkiirelerde beş gazeliyle, bir kıtası yer almaktadır; bu şiirleri Müjân Çakır yayımlamıştır (İlmî Araştırmalar, sy. 8 [1999], s. 311-313). Osman Dede'nin ayrıca Zübde-i Makâlât-ı Şems adlı bir çalışmasının bulunduğu kaydedilmektedir (Osmanlı Müellifleri, II, 270).

KAYNAK : <https://islamsanskopeditis.org.tr/osman-dede-nayi>

Aksak Semâi Usûlü

*) On zamanlı altı vurgulu Türk musikisinde çok kullanılmış usûllerimizdendir.

*) Aksak usulünden bir fazla zamanı (KE) vurgusuna ilave edilerek (KÂ) vurgusuna dönüştürülmesinden ibarettir. Dini musikimizde Mevlevî ayinerindeki saz bölümlerinden (çok kısa) başka yerde kullanıldığı görülmemiştir. Bütün saz semâileri (dördüncü haneler hariç) bu usûlle bestelenmiştir. Klasik faslımızın bestelerden sonra okunan sözlü eser olan Ağır Semâiler'in çoğu bu usûlle bestelenmiştir

*) 10/16 rakkamı ile gösterilen mertebesine CURCUNA usûlü denir. Curcuna usûlü ismini alan DÜM(5) - TE (2) - KA (3) kalıbında kullanılmıştır.

*) İkinci mertebesine AKSAK SEMÂİ, üçüncü mertebesine AĞIR AKSAK SEMÂİ denir. İki değişik Türk Akseğânının birleşmesinden meydana gelmiştir.

Aksak Semâi Darb Usûlü

- 1 . Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 2 . Darb : (Te) / [1 Zamanlı ve Zayıf]
- 3 . Darb : (Ka-A) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 4 . Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 5 . Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 6 . Darb : (Tek) / [1 Zamanlı ve Zayıf]

Sengin Semâî Usûlü

*) Altı zamanlıdır.

*) 3 tane 2 zamanın veya iki tane 3 zamanın, başka deyimle, üç Nim Sofyân veya iki semâinin birbirine eklenmesinden meydana gelmiştir (2+2+2=6 veya 3+3=6).

*) 6/8'lik birinci, 6/4'lük ikinci, 6/2'lik üçüncü mertebeleri kullanılmıştır. 6/8'lik mertebeye Yürük Semâî, 6/4'lük mertebeye Sengin Semâî, 6/2'lik mertebeye Ağır Sengin Semâî demek doğru olur. Fakat bu bizde karıştırılmış ve 6/8 ve 6/4'lük mertebeler çok kere birbirinin adını almıştır.

*) 6/8'lik ve 6/4'lük fasılların Yürük Semâilerinin mecburi usûlüdür. Yürük Semâî formasında her zaman kullanılmıştır. Zaten Ağır Semâiler ya 10/8'lik, 10/4'lük veya 6/4'lük, 6/2'lik mertebesini, yani Ağır Sengin Semâî usûlünü kullanmak en doğru olandır. Fakat yukarıda söylendiği gibi bu, bizde karıştırılmıştır.

Sengin Semâî Darb Usûlü

- 1 . Darb : (Düm) / [1 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 2 . Darb : (Tek) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 3 . Darb : (Tek) / [1 Zamanlı ve Zayıf]
- 4 . Darb : (Düm) / [1 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 5 . Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]

Kaynak :

1) " Türk Musikisinde Usuller ve Kudüm ", M. Hurşit UNGAY

2) " Türk Müsiki Nazariyatı ve Usûlleri-Kudüm Velveleri " İsmail Hakkı ÖZKAN [1941- 2010]